SOSIALØKONOMEN

NR. 4 SEPTEMBER 1958

AV INNHOLDET:

IFO-instituttets konjunkturtest

☆

Økonometriske modeller
og autonomi

☆

Sosialvitenskap

☆

Økonomisk ekspedisjon
til Mellom-Europa

SOSIALØKONOMEN

Tidligere Stimulator

Nr. 4 — 12. årgang — september 1958

Utgiver: Sosialøkonomisk Samfunn

Ansvarlig redaktør: Harald Hanssen-Bauer, telef. 56 57 70

Medredaktør: Gunnar Fløystad, telef: 33 35 00

Forretningsfører: Helga Løken, Fredriksgt. 3, Oslo, telef. 33 35 00

Sosialøkonomen utkommer med 10 nummer pr. år og sendes gratis til medlemmene av Sosialøkonomisk Samfunn.

Abonnementspris pr. år: Kr. 30,— (for 1958: kr. 20,—), postgiro 15530, Universitetsforlagets tidsskrifter.

Løssalg: Kr. 3,— pr. nummer.

Alle henvendelser angående abonnement og forsendelse rettes til
UNIVERSITETSFORLAGET Karl Johans gate 47, Oslo

Annonser tegnes ved forretningsføreren, Fredriksgt. 3, Oslo, telef. 33 35 00, postgirokonto 16354.

ANNONSEPRISER:

Bakre omslagsside	kr. 300,—	1/4 side	kr. 90,—
1/1 side	kr. 250,—	1/8 side	kr. 55,—
1/2 side	kr. 150,—	1/16 side	kr. 35,—

INNHOLD

Vurderingen av akademisk arbeidskraft 3
Tore Thonstad: IFO-instituttets konjunkturtest . . 4
Kåre Amundsen: Økonometriske modeller og autonomi 7
Mikro: Hvilke land er det naturlig å sammenligne oss med? 9
André Bjerke: Sosialvitenskap 10
Økonomisk ekspedisjon til Mellom-Europa . . . 12
Litteratur m.m. 14

Brødrene Tengs

Vurderingen av

akademisk arbeidskraft

Sputnik I ga den vestlige verden et sjokk. I USA ga den støtet til en diskusjon om vurderingen, både den økonomiske og den sosiale, av akademisk arbeidskraft. Naturlig nok var det i første rekke naturvitenskapsmennene og vurderingen av dem som ble gjenstand for diskusjon, men også annen akademisk arbeidskraft ble trukket inn som diskusjonsobjekt. Selve diskusjonen, og dens direkte foranledning, fikk utvilsomt mange til å stanse opp og tenke seg om, og muligens ga den også støtet til en omvurdering hos mange Men de argumenter og momenter som kom frem i diskusjonen var i og for seg slett ikke nye. I en annen av verdens stormakter, nemlig Storbritannia, har Economist gjentagne ganger i artikkelform tatt opp til behandling de samme problemer.

Norge følger ikke med i noe rakett-, atom- eller satelittkappløp. Når det gjelder den tekniske og økonomiske utvikling vil vi alltid i høy grad være avhengig av hva som skjer i andre land, og i mange tilfeller vil vi være henvist til å dilte etter de store i køen. Men dette betyr ikke at vi ikke skal forsøke å innrette oss best mulig og mest mulig rasjonelt. Så også når det gjelder vurderingen av den akademiske arbeidskraft.

Det er i denne forbindelse nærliggende å gjøre noen betraktninger omkring den vekstmodell for den norske økonomi som man har forsøkt å konstruere ved Statistisk Sentralbyrås forskningsavdeling. Forskningssjef Aukrust har ved flere anledninger gjort rede for denne modellen, som gir en meget god overensstemmelse med den faktiske utvikling av nasjonalproduktet. I modellen oppfattes veksten i nasjonalproduktet som en funksjon av endringer i arbeidskraftinnsatsen og investeringer. Noe av det karakteristiske ved modellen er imidlertid at, etter at tilbørlig hensyn er tatt til investeringer og arbeidskraftinnsats, det opptrer et helt vesentlig restledd — et restledd av eksponensiell karakter. En av de hovedkonklusjoner som er blitt antydet på basis av nevnte modell er at «investeringene synes å spille en mindre rolle for den økonomiske utvikling enn vanligvis antatt». På den annen side har man så det mystiske restledd, som spiller en svært stor rolle.

Nå må man selvfølgelig være forsiktig med omgangen av slike modeller som det her er tale om, og man må passe seg for å strekke dem for langt. Det er imidlertid symptomatisk at svært mange av de stikkord som man i første rekke ville gripe til for å antyde noe om et mer konkret innhold i det eksponensielle restledd mer eller mindre direkte har sammenheng med menneskers kunnskap, innsikt og lignende kvaliteter.

Bl. a. på den bakgrunn som her er antydet ser man med liten glede, men med en viss uro, på at en norsk professor i protest mot de forhold han arbeider under sier opp sin stilling og drar til utlandet, — at skoler av forskjellige kategorier lider sterkt under mangel på kvalifiserte lærerkrefter, — at Universitetet møter en nær komplett mangel på forståelse for, etter en nøktern vurdering, relativt beskjedne ønskemål hos de bevilgende myndigheter, — at det er en meget følelig mangel på akademisk arbeidskraft av forskjellig art.

Dette er ikke ment å være et skrik blant de mange om bedre økonomiske forhold for seg selv og ens egen gruppe. Men det man savner, og som det avgjort er behov for, er en nøktern og samlende vurdering av de problemer som her er berørt, og av deres forskjellige aspekter. En slik vurdering ville kunne danne grunnlaget for en planmessig og koordinert innsats av bevilgninger, skattepolitikk og lønnspolitikk i den hensikt å oppnå samfunnsmessig gunstige resultater. Man har ikke det inntrykk at en slik planmessig og koordinert innsats av de forskjellige virkemidler for tiden kommer til anvendelse. Det er ikke til å komme forbi at økonomiske forhold danner viktige motiveringer for de fleste mennesker, også akademikere og — ikke minst viktig — potensielle akademikere.

IFO-instituttets konjunkturtest

AV TORE THONSTAD

En statistisk nyskapning som i mange land har vakt stor interesse, er den såkalte IFO-konjunkturtesten. Et av de mer interessante trekk er at den kan utarbeides på en slik måte at den sier noe om hvilke forventninger som råder med hensyn til den fremtidige økonomiske utvikling på de forskjellige områder. Den er kommet til anvendelse i en rekke land, men foreløpig har man likevel et forholdsvis begrenset erfaringsmateriale å bygge på når det gjelder å bedømme konjunkturtestens anvendbarhet i praksis. Den er enda ikke kommet til anvendelse i Norge. Cand. oecon. Tore Thonstad gjør i denne artikkel rede for en del av de praktiske og teoretiske aspekter ved IFO-Instuttets konjunkturtest.

1. Svakheter ved en del av den vanlige statistikk.

I de siste år har flere institutter i utlandet forsøkt nye metoder for innsamling, bearbeiding og publisering av statistikk. Disse forsøk blir begrunnet med at en del av de vanlige metoder lider av mangler, og at den øvrige statistikk iallfall trenger supplering. Jeg vil her først kort nevne noe av det som påstås å være hovedsvakhetene ved den ordinære statistikk.

For det første offentliggjøres opplysningene ofte lenge etter den periode de refererer seg til ved at innsamling, bearbeiding og offentliggjøring *tar lang tid.* For å bøte på dette offentliggjøres dog ofte foreløpige tall forholdsvis raskt, f. eks. gjennom et slikt meldingsblad som «Aktuell statistikk» fra Statistisk Sentralbyrå. Tallenes verdi som grunnlag for avgjørelser i bedrifter, organisasjoner eller offentlige institusjoner er oftest sterkt avhengig av hvor raskt de skaffes, og i mange tilfelle vil gamle data være temmelig verdiløse som grunnlag for avgjørelser.

En annen viktig mangel ved den vanlige statistikk er at den sjelden gir oppgaver over *forventede* og *planlagte* størrelser, men bare over *realiserte.*

En tredje svakhet ved noe av den ordinære statistikk er endelig at det ofte bare offentliggjøres gjennomsnittstall, mens en ikke får greie på den *spredning* som kan skjule seg bak gjennomsnittstallene.

Den statistikk som «IFO-Institut für Wirtschaftsforschung» i München lager utmerker seg ved *lynsnar* bearbeiding og offentliggjøring og ved at statistikken omfatter *forventede og planlagte størrelser.* Dessuten offentliggjøres statistikken på en slik måte at en får et visst inntrykk av spredningen av observasjonene. Men til gjengjeld for disse fordeler gir IFO-statistikken, som vi skal se, *ikke skikkelige kvantitative opplysninger.* Den bør derfor neppe betraktes som noe mer enn et mulig supplement til den ordinære statistikk.

2. Hovedtrekk ved IFO-instituttets «statistikk uten tall». [1])

Siden 1950 har «IFO-Institut für Wirtschaftsforschung» i München gjennomført en ny type månedlig rundspørring i Vest-Tyskland. Mens det i vanlige statistiske undersøkelser spørres om den tallmessige størrelse av visse variable, stiller IFO-instituttet vanligvis ikke slike kvantitative spørsmål. Det spør derimot f. eks. om det har vært (eller ventes) *økning, ingen endring* eller *nedgang* i en bestemt størrelse i forhold til en tidligere periode, f. eks. foregående måned. Spørsmålene er altså *kvalitative* og ikke kvantitative som i vanlig statistikk.

Et annet viktig forhold er at spørreskjemaene sendes til *lederne* for vedkommende bedrifter. Ved at det ikke kreves opplysninger om eksakte størrelser av produksjon m. v., men bare pluss-minus-opplysninger, er det mulig for bedriftslederne å svare raskt på spørsmålene. Dette skjer ved å krysse av i en av rutene (økning, ingen endring, nedgang) på spørreskjemaet, omtrent som ved utfylling av tippekuponger. IFO-instituttets ledelse fryktet nemlig for at vidtrekkende kvantitative spørsmål ville føre til at bedriftslederne enten unnlot å svare eller overlot det til underordnede som ikke var så godt informert om forventninger og planer.

Spørreskjemaer sendes til mer enn 5000 bedrifter, derav over halvparten industribedrifter. Disse bedrifter har omlag 15 prosent av samtlige vest-tyske industriarbeidere. Resten er engrosbedrifter og detaljforretninger. Undersøkelsene omfatter et begrenset utvalg varer, og for disse stilles spørsmål i tilknytning til følgende forhold: [2])

---

[1]) Kilde for dette avsnitt er først og fremst: «The Munich Test Method — A New Source of Economic Information», by H. Langelütke. Paper to be presented at The 17th European Meeting of the Econometric Society, Kiel, September 1955.

[2]) Jfr. H. Theil, «Recent Experiences with the Munich Business Test», Econometrica, Vol. 23:2, April 1955, p. 184—192.

Industri	Handel (bare innenriks omsetning)
Produksjon	Omsetning
Ordremasse	Innkjøp
Salgspris	Salg
Ferdigvarelager	Bestillinger
Innsatsfaktorlager	Innkjøpspris
Ny ordretilgang	Salgspris
Daglig arbeidstid	Vurdering av størrelsen av lagre
Vurdering av størrelsen av ferdigvarelager	
Vurdering av størrelsen av innsatsfaktorlager	
Kapasitetsutvidelse	

Vi merker oss at det spørres om opplysninger om flere forhold som er dårlig dekket i annen statistikk, bl. a. ordremasse, ordretilgang, lagerstørrelse, vurdering av lager i forhold til ønsket lager m. v. Når det f. eks. gjelder salgspris spørres dessuten både om *faktisk pris* og *ventet pris*, og tilsvarende for flere av de øvrige variable.

Spørreskjemaene utsendes *hver måned* like før månedens slutt. De utfylles like etter, og resultatene sendes ut allerede ca. den 10. i neste måned. Det er sagt at «— die Raschheit des Konjunkturtests durch keine mit Zahlen arbeitende Statistik überboten werden kann.»

Hvis alle rapporterende bedrifter var like store i en eller annen forstand, kunne resultatene for hvert spørsmål aggregeres ved å oppgi hvilken prosentdel av firmaene som hadde meldt respektive økning, ingen endring eller nedgang. Men bedriftene er jo vanligvis av ulik størrelse, og en veier derfor prosenttallene med et sett av vekter som sier noe om de respektive firmaers størrelse (f. eks. antall sysselsatte i industrien eller omsetningen i handelen). For hver variabel og hver måned fås altså et tallsett

(2.1) (s, c, d)

der s, c og d er de veide brøkdeler av de spurte firmaer som rapporterer respektive økning, ingen endring og nedgang. Vi har selvsagt at:

(2.2) $s + c + d = 1$

I praksis publiseres tallene i form av «*Konjunkturspeil*» («Konjunkturspiegel») av følgende type:

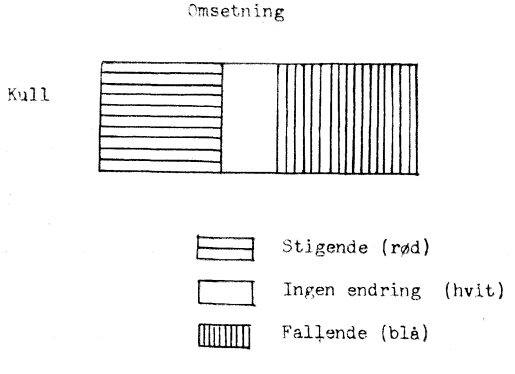

Fig. 1.

Vanligvis er speilet også påført et par ord som karakteriserer tendensene, det ovenstående kunne f. eks. påføres «svak tilbakegang».

Slike «speil» blir kostnadsfritt tilsendt de rapporterende bedrifter. Rundspørring har gitt som svar at en meget stor del av bedriftene bruker «speilene» som grunnlag for sine disposisjoner.

Instituttet aggregerer disse (s, c, d)-tallene over varer og over sektorer, og slike aggregerte «speil» offentliggjøres i pressen.

Slike tendensrundspørringer ble uavhengig av hverandre omtrent samtidig startet i Tyskland, Frankrike og Italia. Senere har flere andre land, bl. a. Sverige, bygd opp «konjunkturtester» som likner på IFO-testen. I USA finnes mange typer periodiske tendensrundspørringer.

I tilknytning til disse konjunkturtestene er det allerede oppstått en ganske omfattende teoretisk litteratur. Denne behandler bl. a. spørsmålet om mulighetene for å trekke kvantitative slutninger om endringer i de variable ut fra opplysninger om prosentfordelingen for nedgang, ingen endring og oppgang. Dessuten har opplysningene bl. a. om forventninger og planer vært anvendt i økonometriske analyser.

Jeg vil her nøye meg med å si noen få ord om det første av disse problemfelter.

3. Lar det seg gjøre å trekke kvantitative slutninger på grunnlag av testdata?

Dette spørsmål har vært angrepet etter to hovedlinjer. Den ene har vært ganske enkelt å jamføre testdata med tilsvarende kvantitative indeksserier, der slike kan skaffes. Den annen har vært å undersøke teoretisk hvilke betingelser som må være oppfylt for at en på grunnlag av testdatas prosentvise fordeling (på økning, ingen endring, nedgang) skal kunne trekke kvantitative slutninger om vedkommende variable.

Tankegangen bak jamføringen med ordinære indekstall kan være omtrent følgende: Hvis den brøkdel av firmaene som rapporterer økning er stor, mens den som rapporterer nedgang er liten, må en i alminnelighet vente en stor positiv verdi på økningen i indeksen, og vice versa. Det kunne derfor være fristende å gjette på at økningen i indeksen kan approksimeres ved en regresjon med hensyn på den brøkdel som rapporterer økning, og med hensyn på den brøkdel som rapporterer nedgang. Mer spesielt har det vært regnet regresjon med hensyn på «balansen»[1])

(3.1) $s - d$

Regresjonsberegningene ga som regel høy korrelasjon.

Dette var imidlertid regning uten skikkelig teoretisk-statistisk underbygging, og flere for-

[1]) Se f. eks. O. Anderson Jr.: «Konjunkturtest und Statistik», Allgemeines Statistisches Archiv, vol. 35, pp. 209—220.

fattere har senere prøvet å lage en slik underbygging. —

Når det gjelder den nevnte teoretiske analyse vil jeg her nøye meg med å gi et eksempel på *et sett av forutsetninger som er tilstrekkelige til at gjennomsnittsendringen i vedkommende variable blir proporsjonal med «testbalansen» (s—d)*, dvs. med differensen mellom den brøkdel som rapporterer økning, og den brøkdel som rapporterer nedgang. [1])

Sett først at alle bedrifter er like store (denne forutsetning kan forholdsvis lett unngås, men jeg beholder den her for å forenkle). Sett videre at vi vet at observasjonene på den variable y er rektangulært fordelt med konstant spennvidde, men at vi ikke kjenner gjennomsnittet i fordelingen. Vi kan tenke oss at den rektangulære y-fordeling forskyves langs y-aksen fra periode til periode, slik at gjennomsnittet endres. Tetthetsfunksjonen er altså:

$$(3.2) \quad f(y) = \frac{1}{2q}$$

der 2q er spennvidden, se fig. 2:

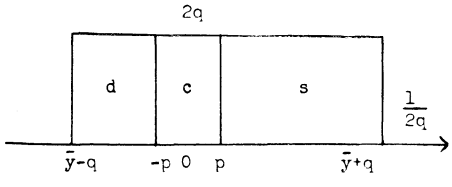

Fig. 2.

Vi forutsetter nå at i en gitt periode rapporterer alle firmaer korrekt. Men et spesielt problem oppstår ved tolkningen av «ingen endring». Vi tenker oss derfor at innenfor et «indifferensintervall» (-p,p) der p er et ukjent, men konstant tall, rapporteres «ingen endring». Ligger y over p, rapporteres økning, og under (÷p) rapporteres nedgang. Vi gjør videre den forutsetning at «indifferensintervallet» (-p,p) ligger innenfor fordelingens spennvidde. Vi antar videre at det er svært mange rapporterende firmaer (i prinsippet uendelig mange). Problemet er så om vi da kan slutte noe om gjennomsnittet ȳ fra testopplysningene (s,c,d).

Ved en figurbetraktning fås, idet s, c og d må utgjøre flateinnholdet av de respektive tre arealer av tetthetsfordelingen:

$$(3.3) \quad s = \frac{\bar{y} + q - p}{2q}$$

$$(3.4) \quad d = \frac{-p - \bar{y} + q}{2q}$$

[1]) Eksemplet er med små modifikasjoner hentet fra H. Theil: «On the Time Shape of Economic Microvariables and the Munich Business Test». Revue de l'Institut International de Statistique. Vol. 20, no. 2|3.

$$(3.5) \quad c = \frac{p}{q}$$

Av (3.3) og 3.4) følger resultatet:

$$(3.6) \quad \bar{y} = q(s - d).$$

Dette er altså et sett med betingelser som er *tilstrekkelige* til at gjennomsnittet ȳ vil være proporsjonalt med testbalansen, slik at vi kan trekke kvantitative slutninger av testdata. Men betingelsene her er *ikke nødvendige* — og det er jo bra siden de er såvidt spesielle. En drøfting av mulighetene for å trekke kvantitative slutninger under andre forutsetninger om fordelingen av y finnes i den nevnte artikkel av Theil.

4. En idé om framtidig anvendelse av IFO-testen.

En av de største fordeler ved testen er at den kan utformes slik at den gir opplysninger om forventede størrelser, og dessuten om enkelte planlagte størrelser som vi har usikker teori om. Dette gjelder særlig planlagt investering.

I de fleste økonometriske modeller er investeringene eksogene variable, og det samme gjelder som regel eksporten. Dette er f. eks. tilfelle i de fleste krysløpsmodeller, også i Ragnar Frisch's «Medianmodell». Modellens verdi for prognoseformål avhenger derfor av at en først kan forutsi dens eksogene variable.

Her mener jeg lynstatistikk à la IFO-testen kan gi mye av det som trenges, idet en ved hjelp av testen allerede ca. den 10. i en bestemt måned kan få et slags prognosetall for en del av de eksogene variable for f. eks. nærmeste kvartal. Da det foreligger ferdige løsninger for de øvrige variable (konsum av ulike varer, produksjon i forskjellige sektorer, import m. v.) som funksjoner av de nevnte eksogene variable — vil en nokså rask innsetting kunne gi prognoser for konsum m. v.

Litteratur.

Flere henvisninger til litteraturen på området finnes i de siterte artikler av Theil. Jeg nevner dessuten at IFO-konjunkturtesten er blitt diskutert på to møter i Econometric Society, i Uppsala 1954 og i Kiel 1955. Referater finnes henholdsvis i Econometrica 1955 og 1956.

OM Å LESE MED KRITIKK

Heaven forbid that students should cease to read books on the science of public or business administration —provided only that these works are classificied as fiction. Placed between the novels of Rider Haggard and H. G. Wells, intermingled with volumes about ape men and space ships, these textbooks could harm no one. Placed elsewhere, among works of reference, they can do more damage than might at first sight seem possible.

C. N. Parkinson i «Parkinson's Law or the Pursuit and Progress».

Økonometriske modeller og autonomi

Cand. oecon. Kåre Amundsen

Et av de problemer økonometrikeren ofte vil stå overfor i praksis, er at når han har estimert koeffisientene i sin modell på basis av historisk gitte data, er det hele blitt foreldet. Historiens gang har medført at koeffisientene er blitt endret, og estimatene er blitt ubrukelige, eller i det minste dårlige, hvis modellen skal anvendes på senere tidsperioder enn den som dannet grunnlaget for estimeringen. Cand. oecon. Kåre Amundsen tar i artikkelen nedenfor opp noen av de problemer som reiser seg i denne forbindelse. Samtidig gir han en oversikt over noen av de hovedproblemer man møter og de hovedprinsipper som gjerne følges ved konstruksjon av økonometriske modeller og estimering av modellenes koeffisienter. *Red.*

Økonomien står overfor store prinsipielle og praktiske vanskeligheter når den skal kvantifisere lovmessigheten i samfunnet. En kan ikke i noen særlig grad drive eksperimenter, men må ta et observasjonsmateriale slik det frembyr seg. Dette innebærer at en må regne med mange simultant virkende faktorer som har vært med på å frembringe et observasjonsmateriale. For å få et «riktig» uttrykk for de enkelte lovmessigheter i samfunnet må en derfor se på de økonomiske fenomener i sammenheng.

Til dette formålet har en konstruert økonometriske modeller, det vil si teoretiske modeller som gir et forenklet billede av hvordan samfunnsøkonomien virker, og hvor en kan få kvantifisert denne lovmessighet.

En økonometrisk modell består av et sett av relasjoner som er av bokholderimessig art, eller teknisk betingede eller psykologisk betingede adferdsreaksjoner. Størrelsen av modellen og hvilke variable en vil ta med avhenger av formålet med undersøkelsen. En må konstruere modellen slik at den best dekker de spesielle forhold en vil ha belyst, og ta i betraktning det statistiske materialet som kan skaffes til veie. Videre må det skje en utvelgelse av faktorer, der en bare tar med de mest relevante i et hvert tilfelle.

Når en stiller opp lovmessigheter mellom de enkelte variable, er det vanlig av beregningsmessige hensyn å benytte lineære sammenhenger som en tilnærmelse, eller uttrykk som kan transformeres slik at modellen som helhet blir bestående av et system av lineære likninger.

Nå er lovmessighetene i økonomien av gjennomsnittskarakter, og for å lage en smidig modell som tar hensyn til tilfeldige avvik kan en formulere modellen stokastisk og regne med forstyrrelser på de enkelte relasjonene.

Ved en slik stokastisk utforming av modellen kommer en frem til sannsynlighetsutsagn om koeffisientene, noe som ikke er tilfelle ved en ikke stokastisk formulering av modellen.

En kan ha lukkede eller åpne modeller, som er statisk eller dynamisk utformet.

I en lukket modell er det komplett system av likninger med like mange likninger som det er endogene variable.

Den åpne modellen derimot har flere variable størrelser enn det er likninger, idet de eksogene variable utgjør frihetsgradene i modellen.

I den statiske modellen kan en tenke seg at tidsforløpet av de variable ikke spiller noen rolle. Alle begivenheter kan henføres til samme tidsrom, mens ved den dynamiske utformingen derimot tidsforløpet for de enkelte størrelser blir bestemmende.

Når en har fått satt opp en teoretisk modell slik at en mener den skulle passe for formålet med den, står en overfor spørsmålet om å få kvantifisert modellen.

Det viser seg nå at det er mange måter å estimere (finne anslagsverdi på) koeffisientene.

Her er det en fordel om en kan benytte en stokastisk formulering, idet en da kan si noe om egenskapene ved de estimatene en kommer frem til, og hvor «gode» de er.

De estimeringsmetodene en velger vil avhenge av hvilke egenskaper en ønsker at estimatene skal ha, og av hva en kan forutsette om de stokastiske restleddene.

For å få tilfredsstillende estimater på koeffisientene i systemet får en et større arbeide ved en åpen modell, enn ved en tilsvarende lukket modell. Videre er det lett å få mange sett av løsninger på koeffisientene med akkurat de samme egenskaper, uten at en kan si hvilket sett en skal velge som det mest riktige. I det siste er det ved Theil-Basman metoden (se: Econometrica vol. 25 nr. 1 1957) utviklet en metode som beregningsmessig er grei, og som gir et enkelt sett av konsistente estimater også for en åpen modell.

Om en har en stokatisk utformet modell, åpen eller lukket, som enten er dynamisk eller statisk utformet, vil en få forskjellige «riktige» sett av koeffisienter fra et bestemt observasjonsmateriale i den betydning at estimatene vil være i besittelse av ulike egenskaper.

I det følgende forutsettes det at det er en bestemt estimeringsmetode som benyttes, slik at en kan sammenlikne koeffisientene fra ulike observasjonsmaterialer.

Når en skal estimere koeffisientene i en modell, må en ha et observasjonsmateriale. Dette observasjonsmaterialet må hentes fra en historisk gitt situasjon, og de koeffisientene en får på grunnlag av dette materiale vil derfor være tids- og stedsbestemte, avhengige av hvorfra og hvornår observasjonsmaterialet er skaffet til veie.

Dette forhold får stor betydning for det vi kaller autonomien av relasjonene.

I de økonometriske modellene inngår mer eller mindre autonome relasjoner. Det vil si at koeffissientene i strukturlikningene (også formen på relasjonene) kan endre seg mer eller mindre alt

etter hvilke forandringer som skjer med de økonomiske betingelsene samfunnsøkonomien foregår under.

Med økonomiske betingelser mener en da miljøforhold, teknisk betingede og psykologisk betingede forhold.

Til miljøet regner en generelle institusjonelle forhold, det økonomiske nivået landet har nådd, og utlandets forhold til det innenlandske økonomiske liv. Til de tekniske og psykologiske forhold regner en den teknikk som er til stede og de psykologiske tilbøyeligheter som folk til enhver tid har.

Statistisk sett er det vanskelig å finne utsagnskraftig forskjellige estimater for koeffisientene i strukturlikningene for de ulike observasjonsmaterialene.

Standardavvikene en får på estimatene blir vanligvis så store at det ikke er usannsynlig å få verdier på estimatene innenfor hele mulighetsområdet for dem.

Dette henger særlig sammen med at en har få observasjoner innenfor hver periode hvor en tilnærmet kan si at en har en konstant samfunnsstruktur. I praksis må en derfor se på de objektive faktorer som en vet har vært i virksomhet, og regne med endringer i strukturkoeffisientene på grunnlag av de verdier som estimatene viser.

Over tiden vil det skje endringer i samfunnsbetingelsene som vil påvirke alle strukturkoeffisientene mer eller mindre. Noen koeffisienter vil imidlertid være mer holdbare enn andre overfor endringer, og innenfor en strukturlikning av en konfluent type vil de ulike koeffisientene endres på forskjellige måter over tiden.

Når en vet at de økonomiske betingelsene stadig er under endring, må en for å få et riktig bilde av samfunnets funksjonsmåte, stadig foreta korrigeringer av koeffisientene i en modell som er estimert ut ifra en historisk gitt situasjon.

Om en har en bestemt modell der en ganske nylig har foretatt estimering av koeffisientene på grunnlag av aktuelle data, kan modellen vise seg å være god for de politiske tiltakene noen tid fremover, men en må regne med at disse koeffisientene om en tid vil vise et feil bilde av den nye samfunnsstrukturen. Spørsmålet blir nå om en til stadighet kan skaffe seg koeffisienter i modellene som skulle vise et riktig bilde av de aktuelle forhold.

En kan få en a jour-føring av koeffisientene ved å foreta estimeringer av koeffisientene med jevne mellomrom på grunnlag av aktuelle data. Har en en stor modell med mange variable kan dette imidlertid være vanskelig å gjennomføre både beregningsmessig og av statistiske grunner.

Særlig vil det være vanskelig å skaffe til veie aktuelle prisindekser for deflatering av de løpende verdistørrelser. Slike totale nye beregninger med et helt nytt observasjonsmateriale kan en ikke regne med å få gjort så ofte. Disse vil også til en viss grad være foreldet når de er ferdig til bruk.

Mellom hver gang en gjør et slikt «statusoppgjør» skulle det være muligheter for å få en korrigering av strukturkoeffisientene ved å studere utviklingslovene for dem.

Vi har før nevnt at endringer i de økonomiske betingelsene kan være miljøendringer, teknisk betingede endringer eller psykologisk betingede adferdsendringer, uten at det er noe skarpt skille mellom typene, og hvor det er en gjensidig påvirkning.

Endringer i de enkelte strukturkoeffisientene er en funksjon av faktorene i forbindelse med disse tre forholdene, som ikke er kvantitativt uttrykt i modellen.

Om en har estimater på strukturkoeffisientene fra tidligere perioder, der en også har fått spesifisert de viktigste faktorene i miljøet, de tekniske forholdene og de psykologisk betingede forholdene, skulle en få et observasjonsmateriale som skulle kunne brukes til å fastslå hvordan strukturkoeffisientene reagerer overfor de mest alminnelige endringer i de økonomiske betingelsene.

Visse strukturkoeffisienters utvikling kan en også få greie på ved å sammenligne koeffisientene i tilsvarende modeller for andre land med omtrent samme samfunnsstruktur, men som har nådd lengre i den økonomiske utviklingen.

Etter hvert som en får et større observasjonsmateriale som viser hvordan strukturkoeffisientene reagerer overfor endringer i de uspesifiserte faktorene utenfor modellene, vil det være mulig å korrigere koeffisientene som er beregnet ut ifra et bestemt observasjonsmateriale i en tidligere periode.

De korrigerte koeffisientene vil da gi et mer riktig bilde av den økonomiske strukturen, enn om en slik korrigering ikke hadde blitt foretatt.

Ved å tegne

livsforsikring

med familietillegg

kan De trygge familien med et beløp som virkelig monner mot et overkommelig utlegg til premie.

Eksempelvis kan en 28-årig økonom som nylig har giftet seg — eller som er klar over at det nu er på tide å gjøre det — for en årlig premie på *kr. 385,—* få en forsikring på kr. 10 000,— som utbetales ved hans 70. år eller tidligere død, med familietillegg som sikrer utbetaling av det femdobbelte beløp — *kr. 50 000,—* — ved død i de første 20 år.

Ved død innen 1. januar 1963 garanterer Norske Liv dessuten et tillegg som i dette tilfelle utgjør 15%, slik at den samlede utbetaling ved død før 1. januar 1963 blir *kr. 57 500,—*.

NORSKE LIV

Stiftet 1844

Mikro: Hvilke land er det naturlig å sammenligne oss med?

Pseudonymet «Mikro» drar i denne artikkel kraftig til felts mot den ofte ukritiske anvendelse av setningen «Land som det er naturlig å sammenligne oss med». Setningen brukes ofte som begrunnelse for utvalget av land når det foretas internasjonale sammenligninger. «Mikro» påpeker at setningen i seg selv bare er en påstand og etterlyser en saklig begrunnelse for påstanden.

Red.

I bøker, artikler og utredninger av økonomisk karakter støter vi stadig på uttrykket «Land som det er naturlig å sammenligne oss med». Jeg kan i farten ikke huske noen gang å ha sett noen begrunnelse for at det skal være så «naturlig» å sammenligne oss med de eller de land. I det hele tatt er mitt bestemte inntrykk at uttrykket brukes nokså ukritisk når internasjonale sammenligninger skal foretas. Det er lettvint å ty til når man vil slippe å gi noen ytterligere begrunnelse for utvalget av sammenligningsland.

Listen over land som det er «naturlig» å sammenligne oss med varierer noe, alt etter som hvem det er som skriver, hvilket emne som behandles og, sannsynligvis, hva som ønskes bevist. La oss dog et øyeblikk gå ut fra at de økonomiske forfattere virkelig har gjort et bevisst og veloverveiet utvalg av land som de, av en eller annen uspesifisert grunn, finner det «naturlig» å sammenligne oss med, og at dette utvalg ikke er bestemt av hva forfatterne gjerne vil vise. Hva er da som kan tenkes å være grunnlaget for utvalget?

Utvalgsgrunnlaget kan tenkes å være politisk organisasjonsform og system. Det vil si at man sammenligner Norge fortrinnsvis med de land som har et lignende politisk system. Det faktum at Øst-europeiske land sjelden eller aldri tas med i slike sammenligninger kan tyde på noe i denne retning. Men hvorfor er det da så «naturlig» å sammenligne Norge med land som har lignende politiske systemer når man behandler prisutvikling, produktivitetsutvikling, veibygging eller hva det nå monne være man i øyeblikket er opptatt av? Dette trenger også en begrunnelse, noe som ikke gis.

En annen mulighet er at forfatterne forsøker å velge ut land som står på omtrent det «samme økonomiske utviklingstrinn» som Norge. Men i så fall sies dette sjelden, eller aldri, rett ut. Og det gjøres i denne forbindelse heller ingen forsøk på å klargjøre, presisere og måle hva som egentlig ligger i dette at en del land står på omtrent det «samme økonomiske utviklingstrinn». Enn videre savner man også her en begrunnelse for at det er så «naturlig» å sammenligne oss nettopp med disse land i de enkelte konkrete tilfelle. Det er vel slett ikke så sikkert at det er så «naturlig» sammenligningsgrunnlag når det gjelder den variable man studerer man finner frem til på en slik måte.

Muligens er det et eller annet eliminasjonsprinsipp eller system som brukes. Vi kan tenke oss at prosedyren er omtrent slik: Først elimineres av seg selv alle de land som det ikke finnes brukbar statistikk for. Deretter utelukker man hele Asia, for det er økonomisk underutviklet. Enkelte av landene i Afrika er man ikke riktig sikker på, men utelukker for sikkerhets skyld hele Afrika. Australia og New Zealand ligger også langt borte, og dessuten er de politiske forhold der meget ustabile. Exit Syd-Amerika. Mellom-Amerika vet man ikke noe særlig om, og man har inntrykk av at forholdene der på mange måter ligner svært på de sydamerikanske. Øst-Europa utelukkes på grunn av at der råder ganske andre politiske systemer enn her. Det samme gjelder Spania og Portugal. Vatikanstaten, San Marino, Lichtenstein, Monaco, Andorra og Luxembourg er for små. Etter så også å ha ekskludert Island, Irland og Hellas sitter man igjen med følgende liste over land: Finnland, Sverige, Danmark, Vest-Tyskland, Nederland, Belgia, Frankrike, Østerrike Sveits, Italia, Storbritannia, U.S.A. og Canada. Det synes å være noe kjent ved denne liste, ikke sant? Med visse mindre variasjoner utgjør disse land de som de forskjellige økonomiske forfattere av grunner de strengt hemmeligholder finner det «naturlig» å sammenligne Norge med. Og én ting har i alle fall de nevnte land til felles: De er alle større enn Norge i folketall, — og de er alle tettere befoket.

Og hva er så galt med den liste over land som vi foran er kommet frem til? Intet annet enn at den fremdeles savner sin klare begrunnelse. Det er blitt forutsatt at det er noen land som det er «naturlig» å sammenligne Norge med. Det er så blitt gjennomført en eliminasjonsprosess inntil et passende antall land er blitt igjen. Noen land måtte man jo ha til slutt hvis det i det hele tatt skulle bli noen sammenligning.

Men det er ikke gitt noen begrunnelse for hvorfor det er «naturlig» å sammenligne oss med Storbritannia, kolonimakten med vel 50 millioner innbyggere (210 pr. km²), øyriket hvor den industrielle revolusjon begynte og hvor industritradisjonene er eldre enn i noe annet land, og hvor folket vandrer på kull.

Og det er ikke gitt noen begrunnelse for hvorfor det er «naturlig» å sammenligne oss med Danmark, jordbrukslandet som, ifølge «Den Bakvendte Familieboken», tilsammen utgjør 4,4 hektoliter, og hvor vei- og jernbanebyggernes største problem ved siden av å forsere sund er å unngå Himmelbjerget.

Og det er ikke gitt noen begrunnelse for hvorfor det er «naturlig» å sammenligne oss med Nederland som har spesialisert seg på ost, tulipaner, kniplinger og malere.

Og det er ikke gitt noen begrunnelse for hvorfor det er «naturlig» å sammenligne oss med

Frankrike, dette gamle kulturland som ideligen skifter regjeringer, som finner en ny krig å føre så snart den har tapt den forrige, og som er fullstendig avhengig av unntaksklausuler i alle internasjonale økonomiske avtaler og av hjelp fra utlandet.

Og det er ikke gitt noen begrunnelse for hvorfor det er «naturlig» å sammenligne oss med U.S.A. som har nærmere 170 millioner innbyggere som stammer fra alle verdens kanter og hvor — —. Nei, dette får være nok.

La dette være klart: Jeg er ingen motstander av internasjonale sammenligninger. Tvert imot, som oftest finner jeg dem høyst interessante og verdifulle. Men jeg synes at økonomer plikter å begrunne utvalget av sammenligningsland bedre enn de vanligvis gjør. Nå blir det hele litt for lettvint ved at man uten videre anvender en klisje hvis betydning er høyst tvilsom. Noe mer må man forlange av økonomer.

Ved siden av at den nevnte fremgangsmåte er høyst tvilsom vil den vel ofte også være direkte vill-ledende. Når det sies at det er «naturlig» å sammenligne Norge med de eller de land er det så altfor lett helt ubevisst å forutsette at utviklingen i Norge «burde» være omtrent som i de samme land. Man har lett for å lede leserne inn på tankebaner og gi dem et vurderingsgrunnlag som kan være helt feilaktig.

For til slutt å la det hele munne ut i positive anbefalinger vil jeg foreslå at man i de enkelte konkrete tilfelle enten gir en klar og skikkelig begrunnelse for hvorfor det er «naturlig» å sammenligne Norge med de eller de land, eller at man rett og slett sier at man sammenligner Norge med «andre Vest-europeiske land», «de land det foreligger brukbar statistikk for», «de land vi har mest handelssamkvem med» eller lignende, alt etter som hva som egentlig er grunnlaget for utvalg av sammenligningsland. Det beste ville vel være om klisjéen «Land som det er naturig å sammenligne oss med» fikk dø er stille død. Den er ikke økonomer verdig.

Sosialvitenskap

Av André Bjerke

Det er med spenning at en sosialøkonom griper André Bjerkes siste bok «Vitenskapen og livet» (H. Aschehoug & Co., Oslo, 1958). Som kjent studerte Bjerke i sin tid sosialøkonomi ved Universitetet i Oslo, og det er å vente at en slik fortid vil sette spor etter seg i en bok om vitenskapen og livet. I sin bok, som for en stor del er å betrakte som en samling debattinnlegg i norsk kulturdebatt, er det først og fremst naturvitenskapen Bjerke behandler og holder oppgjør med, men som ventet blir også sosialøkonomien ofret en del plass. Med forfatterens og forlagets tillatelse gjengir vi nedenfor et avsnitt av boken hvor sosialøkonomien og økonomene utgjør dikterens skyteskive.

Red.

Sosialvitenskapen forholder seg til naturvitenskapen som komedien til tragedien. Sosialvitenskapen har nøyaktig samme livsfjerne, uvirkelige og abstrakte karakter som sin eldre bror, men den er helt uten naturvitenskapens effektivitet. Vi er redd for den effektive og tragiske Othello, men vi ler av den hjelpeløse hanreien i en fransk trekantkomedie. Vi føler en fryktblandet respekt for fysikken og kjemien, men over den totalt upraktiske sosialøkonomi hviler det et befriende skjær av humor. Denne vitenskapen har jo ikke maktet å frembringe en eneste maskin! Den har ikke tent så meget som en glødelampe, ikke lagt én kabel over Atlanterhavet, ikke fått et eneste fly til å lette fra bakken! Den er med andre ord en komisk vitenskap.

I sine fortvilede forsøk på å gjøre seg gjeldende har sosialvitenskapen opptrådt som den mislykkede yngre bror. Den har iført seg alle den eldre brorens avlagt klær; den har etterlignet hans gangart og imitert hans fakter; den har hermet hans tonefall og kopiert hans talemåter. I ett og alt har den klynget seg til Storebrors autoritet. Men forgjeves!

Sosialøkonomien har hentet sitt begrepsapparat fra den eksakteste av alle vitenskaper: mekanikken. Her er noen av kjernebegrepene: statisk likevekt (f. eks. mellom tilbud og etterspørsel), elastisitet (pris- og inntektselastisitet, «elastisk» og «uelastisk» etterspørsel, elastisitets-koeffisient), treghet (f. eks. i prisdannelsen). Vitenskapen er inndelt i en statikk og en dynamikk, og den er også iført et tillitvekkende matematisk draperi, dekorert med koordinatsystemer og stigende og synkende kurver; differensialregningen kommer inn i bildet gjennom begreper som «grensenytte», «grenseverdi» og «grenseproduktivitet». Sosialøkonomiens grunnelement er «the economic man», et slags statistisk gjennomsnittsmenneske, som forutsettes å oppføre seg absolutt hensiktsmesig i enhver økonomisk situasjon. Han tilsvarer kulen på skråplanet i mekanikken, det ideelle, friksjonsløse «legeme».

Dette tankeapparat oppfører seg overordentlig imponerende på papiret, men i den ytre virkelighet fungerer det omtrent som en av Storm P's fantasimaskiner. Denne strengt eksakte vitenskap, mekanikkens lillebror, rustet til tennene med matematikk, har hittil ikke kunnet beregne en eneste kules bevegelse på skråplanet. Sosialvitenskapens historie er beretningen om en sammenhengende serie av feilaktige forutsigelser, skjeve beregninger, dårlige råd, uheldige forholdsregler, og enda verre motforholdsregler. Her følger noen glimt av denne historien:

I første halvdel av forrige århundre var sosialøkonomien dominert av Manchester-skolens liberale teoretikere. Disse forskere lanserte «laissez faire»-prinsippet, og frarådet ethvert inngrep i det økonomiske liv. Manchester-forskeren Senior leverte i denne forbindelse et vitenskapelig bevis for at arbeidsdagen aldri ville kunne senkes til 10 timer. (Han omtales i Salmonsens konversasjonsleksikon som en tilhenger av den «strengt deduktive metode» i sosialøkonomien.) Man hevdet at kreftenes frie spill på markedet med mekanisk nødvendighet ville bevirke en stabil harmoni til gavn for alle klasser i samfunnet. Denne harmonilære ble praktisert, og førte til periodiske avsetningskriser og en sosial elendighet uten sidestykke i verdenshistorien.

I annen halvdel av århundret opptrådte Karl Marx som Manchester-skolens strenge kritiker; han drev alle «harmoniøkonomenes» påstander ad absurdum — først og fremst med moralske, men også med vitenskapelige argumenter. I tilknytning til denne kritikk utviklet Marx sin egen dialektisk-bevegelige, dynamisk-eksakte sosialvitenskap, som på grunnlag av dyptpløyende analyse munner ut i følgende tre prognoser:

1) Det kapitalistiske samfunn vil utvikle seg mot en tiltagende konsentrasjon av kapitalen. Etterhvert som de periodiske kriser knuser alle små bedrifter, vil de bli oppsuget av storbedriftene. Samfunnets faste og flytende kapital vil samles på færre og færre hender.

2) Parallelt med denne prosess vil proletariatet synke ned i en økende elendighet og fattigdom. Men dermed vil arbeiderklassen også bli stadig mer herdet og revolusjonær i sin klassebevissthet. Det kapitalistiske samfunn smir selv det våpen som vil bli dets undergang.

3) Den sosiale revolusjon vil komme når det kapitalistiske samfunn er blitt overmodent, så de dynamiske «produktivkrefter» ikke lenger kan utfolde seg innenfor kapitalismens hemmende «produksjonsforhold». Revolusjonen vil komme først i de land som er mest avansert i teknisk og økonomisk sivilisasjon, dvs. land som har gjennomløpt hele den kapitalistiske utvikling og nå befinner seg i kapitalkonsentrasjonens sluttfase.

Vi vet i dag hvordan virkeligheten har besvart denne teori, punkt for punkt:

1) Det kapitalistiske samfunn har utviklet seg mot en økende spredning av kapitalen. Småbedriftene er ikke «oppsuget»; de utgjør i dag en større sektor av produksjonslivet enn tidligere. I det mest avanserte kapitalistiske samfunn, USA, er nå ca. 85% av firmaene småbedrifter som beskjeftiger mindre enn ti personer.

2) Proletariatet har gjennom sine fagforeninger og sin politiske innsats oppnådd en stadig høyere levestandard. I Vesten utgjør arbeiderklassen i dag den sikreste konservative garanti for det kapitalistiske samfunn. Den revolusjonære klassebevissthet tilhører historien. Arbeiderne har fått småborgerlige — og til dels storborgerlige — livsvaner, og vil ikke for noen pris løpe ut på barrikadene.

3) Den sosiale revolusjon er kommet i de land som har vært tilbakeliggende i teknisk og økonomisk sivilisasjon: Russland, China. Disse landene har praktisk talt ikke hatt noe kapitalistisk stadium. I strid med all dialektisk materialisme har de gjort spranget direkte fra feudalt bondesamfunn til kommunistisk teknokrati. Nettopp de marxistisk regjerte nasjonene har gjennom selve sin historie bevist at det er idéer og ikke «produksjonsforhold» som styrer utviklingen.

Det er i tidens løp fremsatt en rekke konjunkturteorier, som alle har det til felles med marxismen at de forutsier nøyaktig det motsatte av det som kommer til å skje. Mest berømt for sine eksakte konjunkturprognoser er vel Irving Fisher, Amerikas ledende sosialøkonom mellom de to verdenskriger. Fisher var en talsmann for «kvantitetsteorien», som innebar at konjunkturene lar seg kontrollere ved rent monetære midler: regulering av prisnivået ved diskontopolitikk, variasjon av dollarens gullinnhold etc. På grunnlag av denne vitenskapelige innsikt kunne Fisher i 1920 kategorisk uttale: Vi får ikke noe prisfall. Noen dager senere kom prisfallet som innledet den første store mellomkrigs-krisen. I 1929 gjorde Fisher et nytt konjunkturteoretisk fremstøt, og denne gang adskillig sterkere rustet. Det var «boom» i Wall Street med voldsom oppgang i aksjekursene. Da trådte forskeren frem for offentligheten og erklærte: Dette er innledningen til en av de rikeste og varigste oppgangstider i det moderne samfunns historie. Trykksverten som meddelte dette budskap, var praktisk talt enda våt da det enorme krakket kom: den frykteligste av alle økonomiske kriser, som bl. a. bar Hitler og nasjonalsosialismen frem på en flodbølge.

I vårt eget land har sosialøkonomien utviklet seg til å bli en slags esoterisk lære som overhodet ikke er tilgjengelig for matematisk uinnvidde. Det er vår verdensberømte professor, Ragnar Frisch, som har lansert denne retningen her hjemme — under betegnelsen økonometri. Han erklærer selv at økonometrien beskriver en «modellverden». Og denne vitenskap er ganske riktig beskyttet mot ethvert sammenstøt med kjedelige realiteter; den utfolder seg i et slags hinsidig paradis av «autonome relasjoner», en arabisk himmel hvor integraltegnene svever omkring som myke og eggende hurier. Her møtes de matematisk salige, uforstyrret av den jordiske virkelighet. Her er åndens fordypelse, tankens måltid, sjelens harmoni, hjertets hvile og kort sagt:

$$X\ (U,\ k.t) \ -\ \frac{\emptyset\ [M_i - \lambda_i\ (X^{at}C^{-Bt})}{\omega\ (2_1 \ldots 2_2, \mu 1 \ldots {}^{J}n)}$$

Økonomisk ekspedisjon til Mellom-Europa

For mange år siden ga Johan Vogt studentene i Frederiksgate et løfte: «N å r jeg blir professor, skal jeg ta dere ut på en ordentlig Europatur». Årene gikk, og til slutt ble Vogt professor. Det var ennå studenter igjen som husket hint lettsindige løfte, og p r o f e s s o r e n ble påminnet om det.

Vogt holdt ord.

Den 25. april kunne reisen begynne. Om lag 30 studenter var med på turen.

Ferden gikk om Hamburg — Berlin — Praha — Wien — Hallein (Kellner Partington Paper Pulp Co) — München — Heidelberg — Bonn — Hamburg, og de fleste var hjemme igjen den 14. mai.

Hamburg var på nedtur bare en transittstasjon. Der skjedde ingenting av faglig interesse, og hva ellers skjedde skal ikke refereres.

Berlin skal få bred omtale.

Bortsett fra Vogt hadde ingen av oss sett hva Berlin engang var. Derfor skal her ikke skje noen sammenlikning med hva som var og det som nå er.

Mange tyske byer skal ha vært mer rasert enn Berlin. I Vest-Tyskland var de nå gjenoppbygd, i Øst-Tyskland kjørte vi lange omveier fordi vi ikke fikk lov til å se dem.

Berlin er ennå en herjet by. Regjerende borgermester i Vest-Berlin, Willy Brandt, ga oss en orientering om utviklingen i Berlin siden 1945.

Vest-Berlin er en delstat i Bundesrepublik. Øst-Berlin er hovedstad for DDR. Vest-Berlin har intet økonomisk samkvem med DDR, byen må få alt den selv ikke kan skaffe seg fra Bundesrepublik. Det er atskillig industri i Vest-Berlin (særlig elektroindustri), men byen må ennå leve på stønader fra Bundesrepublik.

Flyktningstrømmen fra Øst-Berlin og Østsonen for øvrig skaper et stort arbeidsløshetsproblem, og hjelper til å holde lønningene nede.

En relativt stor del av Vest-Berlin er gjenreist, og de ruinene som ikke skal restaureres er stort sett ryddet vekk.

Kurfürstendamm er en moderne europeisk storbygate, og Hansaviertel er en «showpiece» av rang.

Øst-Berlin har bare sin bombastiske Stalinallé å vise fram, ellers gjør forfallet seg gjeldende.

Langs sonegrensene ser det ut som begge parter planmessig har sabotert både opprydding og gjenreising.

Det er ikke noe synlig jernteppe langs sonegrensen i Berlin. En kan fritt passere grensen, til fots, i bil eller med Ubahn. — Trikker og busser går ikke mellom Øst og Vest, heller ikke går det an å telefonere mellom sonene i Berlin.

Vi besøkte universiteter og traff studenter både i Vest- og Øst-Berlin.

Kanskje sitter minnene fra Øst-Berlin best. Forskjellen fra våre gjengse tenkemåter var umåtelig. «Es gibt nur eine Wahrheit» ble det sagt i Humboldt-universitetet, riktignok med et glimt i øyet.

Der fantes også en Hochschule für Ökonomie i Øst-Berlin. Studentene vi fikk treffe der var nok pålitelige partimedlemmer, men de var ærlig interessert i å komme i kontakt med oss.

Stalinallé har absolutt brukbare restauranter, og Østmarken står i forholdet 4 : 1 Vestmark på det frie marked. ,

Over et glass vodka eller tokaier på restaurant Budapest kom en de øst-tyske studentene nærmere inn på livet. De innrømmer gjerne at DDR ikke ennå var noe paradis — og de skjønte nok at vi ikke hadde det så aller verst i det reaksjonære Norge.

Men de kunne sin Marx, og fortalte oss at engang, kanskje snart, kommt e i n e K r i s e.

Det er en utbredt oppfatning her hjemme at bare ungdom med plettfri proletarisk stamtavle i sju ættledd får studere i Øst. Dette er ikke riktig, de østtyske studentene hadde jevnt over en solid borgerlig bakgrunn, kanskje mer solid enn vi er vant til fra Frederiksgate.

Derimot var alle nødt til å ha et år i arbeidslivet bak seg før de slapp inn på universitetet, sikkert en fornuftig bestemmelse.

Økonomistudiet er enten en fordypelse i Marx-Engels-Lenin eller et grundig kurs i praktisk administrasjon.

Moderne vestlig økonomisk teori blir avfeid med et kapitel i en historisk oversikt. Keynes, «den borgerlige vulgærøkonom» var likevel kjent blant enkelte.

Vi forlot Berlin den 30. april, etter 3 dagers opphold. Neste stoppested var Praha. Her hadde de fleste av oss ventet et 1. maitog etter kjent folkedemokratisk oppskrift.

Toget var langt som et vondt år, men ingen panservogner, ingen paradeavdelinger, ingen militære i sluttet avdeling i det hele tatt (bortsett fra et musikkorps). Slår en sammen et norsk 1. maitog med et 17. maitog (og multipliserer med 10) blir resultatet noe som likner 1. maitoget i Praha.

Demonstrasjonsplakatene var stort sett myntet på gjeldende 5-årsplan, og litt om å styrke freden (MIR-POKHOI-FRIEDEN), fortrinnsvis da ved ikke å bruke atomvåpen.

Praha hadde også sin økonomiske høyskole, Antonin Zapotockyskolen. Her traff vi de tsjekkiske økonomene (slovakene hadde et eget institutt i Bratislava). Studentene ved Zapotockyskolen var gjennomgående svært unge. De hadde ikke helt gode språkkunnskaper og virket lite interessert i faglig og politisk diskusjon. Derimot var de yngre lærerne klart mindre dogmatiske enn sine kolleger i Øst-Berlin. De fortalte at de studerte vestlig litteratur med interesse og fant mye positivt i den. Særlig var Samuelson i vinden.

Hvor mye av dette som kom videre til studentene fikk vi ikke greie på.[1])

Ved det sentrale planleggingsinstitutt fikk vi en grei utredning om handelspolitikken i Øststatene. Det foregår en tydelig samordning av den økonomiske politikken innenfor Østblokken. Handel med Vesten er farlig, for før eller siiden kommer KRISEN. Det er bl. a. her Jugoslavia er lite troende og begår revisjonistiske synder.

Det ble også drevet en del studier i marken i Tsjekkoslovakia. Tysk forstås godt av mannen i gata, og han traff vi som tilskuer til 1. maitoget, som arbeider ved Skodaverkene og lett pussa på Wencelasplassen etter stengetid.

Tsjekkoslovakia er en politistat. Men den alminnelige borger merker lite til det. Han skriver sjelden i avisene og bryr seg derfor ikke om pressefrihet, han har aldri tenkt å reise på ferie til England eller å tolke Marx på en ny måte. Derfor bekymrer han seg lite om det politiske politi.

Folket har det sikkert tålelig bra, de virker godt kledd, og det er ingen matrasjonering. Etter norsk standard bor tsjekkerne trangt — og forbruksvarer er gjennomgående mye dyrere enn her.

Praha er en interessant og gammel by. Den er lite krigsskadd.

Wien som var sterkt herjet av krigen, er bygd opp igjen i gammel stil. Der er en overflod av nybygde, gamle byggverk.

De østerikske politikere og universitetet i Wien var lite spennende. Vi møte hverken Böhm-Bawerk eller Menger. Til gjengjeld ga vi oss kulturen og Bacchus i vold.

De virkelig kultiverte blant oss besøkte den gjenreiste Wieneroperaen og hørte på «Bortførelsen fra Seraillet». Bunnsjiktet gikk på nærmeste drikkebule og tok smaksprøver av alle landets Erzeugnisse. Med norske forhold i minne, er både mat og drikkevarer usannsynlig rimelig i Østerrike.

Besøket i Østerrike ble avsluttet med omvisning (og lunsj) på Kellner-Partingtons anlegg i Hallein. Her fikk vi se cellulose- og papirfabrikker. noe de fleste av oss hadde inngående kjennskap til fra tidligere ekskursjoner.

München var neste stoppested. Her besøkte vi Hofbräuhaus, der en malersvenn i 1923 begynte sin karriere. Ellers avla en deputasjon en visitt på det økonomiske fakultet ved Universitetet i byen. Ricardo var der en kjent og aktet forfatter.

Ferden gikk videre, om Stuttgart, Heidelberg og Frankfurt.

Frankfurt og Stuttgart har begge nye og tidsmessige universiteter, bygd ved hjelp av rike onkler i USA.

Økonomi kan i Vest-Tyskland studeres som eget fag eller som del i en større fagkrets. Av 15 000 studenter i Köln hadde hele 6000 økonomi med i fagkretsen.

Som grunnbøker ved videregående studier ble Schneiders systemverk brukt de fleste steder. Et og to-semester kurs i økonomi var basert på mer populariserte lærebøker.

Forklaringen på das Deutsche Wirtschaftswunder skulle vi få i Bonn. Vi møtte først regjeringspartiet, bl. a. admiral Haie, som 9. april 1940 inntok Trondheim. Representantene virket ikke udelt sympatiske.

Eric Ollenhauer virket sympatisk, men var avgjort noe tam.

Representanten for FDP — venstre — la ikke fingrene imellom i sine uttalelser om regjeringspartiets maktbegjær og sosialistenes evneløshet. Han kom også med noen bemerkninger om «die verdannete Deutsche Perfektionismus» som etter hans mening ødela alle muligheter for øst-vest samarbeid. Alle partier gikk inn for tysk samling, men ingen trodde det var gjennomførlig i overskuelig fremtid.

Kj.

FYSIOLOGI FOR ØKONOMER

Benvevet er en børs hvor det foregår den livligste omsetning av mineraler og hvor røde blodlegemer sendes ut som fra en seddelpresse i et land med gullmyntfot og konstant seddelomløp.

Johan Torgersen i «Mennesket. Vidunder- og problembarn i livets historie».

---

1) I Øst-Tyskland var økonomien klart uttalt historisk forskning, i Tsjekkoslovakia var den en analytisk (men derfor slett ikke matematisk) vitenskap. Dette kan forklare forskjellen i oppfatning av vestlige teorier.

Litteratur

Humorist og samfunnsforsker

C. Northcote Parkinson:
Parkinson's Law or The Pursuit of Progress.
John Murray. London 1958. 122 sider.

Den forholdsvis korte liste over forfattere som har fått meg til å le høyt under lesningen av deres verker er nå forlenget med en. Sist på listen står C. N. Parkinson. Hvem er C. N. Parkinson? Jeg vet ikke. På omslagets bakside omtales han som «professor», noe som sier oss svært lite når det er engelsktalende folk vi har med å gjøre, og som «political economist», noe som sier oss enda mindre. Bokens forord er datert Singapore 1958. Men det står fast: Parkinson er en stor humorist — og vel egentlig også en stor samfunnsforsker.

Boken «Parkinson's Law» består av en samling essays. Disse har tidligere, i alle fall delvis, vært offentliggjort i anerkjente tidsskrifter som «The Economist», «Harper's Magazine» og «The Reporter». Stort sett behandler disse essays forhold som vi ikke ville regne som «samfunnsøkonomiske». Vi ville vel heller plasere dem i en gruppe som vi ville gi navnet «offentlig og privat administrasjon».

Mest kjent for oss er vel det essay som har gitt boken sitt navn, og hvor Parkinson's Law formuleres. Dette ble opprinnelig offentliggjort i «The Economist». Parkinson's Law er utledet på grunnlag av strengt vitenskapelige prinsipper. På basis av klare og velformede satser, delvis av aksiomatisk karakter, utledes loven ad teoretisk vei og verifiseres etterpå ved hjelp av økonometriske metoder. Loven lar seg uttrykke i en formel som sier hvor raskt «public administrative departments» vil vokse, målt i antall ansatte, pr. år. Ifølge Parkinson «this figure will invariably prove to be between 5.17 per cent and 6.56 per cent, irrespective of any variation in the amount of work (if any) to be done.» Meget klokt føyer så Parkinson til: «The discovery of this formula and of the general principles upon which it is based has, of coures, no political value. No attempt has been made to inquire whether departments o u g h t to grow in size.» Hvis Parkinson's Law gjelder i Norge vil antall personer sysselsatt i offentlig administrasjon i år 2000 være omtrent 160 000, og i år 2050 ca. 2,6 millioner. I 1950 var det nemlig ca. 10 000. Parkinson viser at han fullt ut behersker de økonometriske metoder ved å utlede obskure og meningsløse formler.

Den rene komikk når vel de største høyder når Parkinson skriver om konstruksjon av skjemaer. Disse avsnitt burde være obligatorisk lesning for alle som kan tenkes noensinne å få befatning med skjemakonstruksjon. (Noe for R-direktoratet?). Andre steder er humoren mer subtil, dog uten å miste sin brodd. I tur og orden gjøres det blodig narr av økonomen, sosiologen, departementssekretæren, medisineren, politikeren og mange andre. Han analyserer hva han kaller «the centre bloc» ved alle avstemninger, nemlig de som ikke har klart å gjøre seg opp en mening om hvordan de skal stemme i de konkrete saker, og avslører hvem det er som utgjør denne «centre bloc». Han avslører hvordan henholdsvis den amerikanske og den kinesiske millionær unngår å betale skatt. Han har funnet «the Coefficient of Inefficiency», som sier hvor mange mann en komite, regjering eller hva det måtte være maksimalt kan bestå av for at det skal være mulig for den å arbeide effektivt. Grensen går omtrent ved 21 personer, eller «between 19,9 and 22,4». Hvis det blir flere personer kan man være sikker på at arbeidet, hvis noe arbeide blir gjort i det hele tatt, blir gjort og bestemmelsene tatt av et mindre utvalg som blåser i alle de andre. Når Parkinson grupperer de forskjellige land etter antall regjeringsmedlemmer, finner han at storparten av alle land, hvoriblant alle de Vest-Europeiske, har 21 regjeringsmedlemmer eller færre. De som har flere er China, Øst-Tyskland, Bulgaria, Cuba, Romania, Tsjekkoslovakia. Jugoslavia og Sovjet-Samveldet.

Andre områder og andre grupper av personer enn de her nevnte blir gjenstand for Parkinsons vidd og satire i boken. Og han er like nådeløs bestandig. Man skulle tro at det var lettvint nok å finne morsomme sitater til å krydre en anmeldelse med. Men det er slett ikke så lett. Parkinson utleder og resonnerer, og han strør slett ikke om seg med tindrende klare og morsomme setninger som er egnet til å stå alene.

Og så er det da det store spørsmål: Hvor meget mener han egentlig med det han skriver? Han har nok ikke skrevet sine essays bare for å være morsom og for å more andre. Enhver som leser boken får imidlertid trekke grensen mellom spøk og alvor selv. Jeg våger meg ikke på denne oppgave. Det kan passe å avslutte med et sitat fra Kumbel, som, etter hukommelsen, lyder slik:

For den Spøgen kun er Spøg
Og Alvor kun alvorligt,
Han og hun har faktisk fattet
Begge Deler dårligt.

Harald Hansen-Bauer.

Stipendier

Stipend til Centre Européen Universitaire de Nancy, Frankrike.

I tiden februar—juni 1959 vil det bli anledning for en norsk student til gratis opphold ved Centre Européen Universitaire i Nancy.

Centre't ble opprettet i 1950 og er nå et eget institutt tilsluttet Universietet i Nancy. Hvert år holder instituttet et 4 måneders seminar med deltakere fra de fleste europeiske land. Seminaret tar sikte på ved forelesninger og kollokvier å belyse de viktigste europeiske problemer ut fra deres politiske, økonomiske, sosiale og kulturelle synsvinkel.

Forelesere ved seminarer er universitetsprofessorer, politikere, høyere embetsmenn, forfattere og journalister av forskjellige nasjonaliteter, de fleste franske.

Det stipend som tilbys den norske deltaker dekker studieavgift og innkvartering i instituttets studenthjem, men ikke reiseutgifter.

Søkere må ha minst to års universitetsstudier bak seg, helst i statsvitenskap, juss eller sosialøkonomi, og ha gode kunnskaper i fransk.

Søknadsskjema og nærmere opplysninger fås ved henvendelse til Utenriksdepartementet, Kontoret for kulturelt samkvem med utlandet, Roald Amundsens gt. 6, IV, Oslo.

Søknaden må være innlevert innen onsdag 1. oktober d. å.

British council stipend 1959/60

British Council stiller til rådighet for norske borgere stipendier for videregående studier ved universiteter eller tilsvarende institusjoner i Storbritannia i det akademiske år 1959/60.

Det vil bli utdelt hele stipendier til en verdi av ca. kr. 8 000,—, som omfatter utgifter til opphold og studieavgifter m. v. for et akademisk år, samt reise tur-retur Storbritannia. Det vil også eventuelt bli utdelt stipendier til dekning av de samme utgifter for et kortere studieopphold.

Stipendiene kan søkes av menn eller kvinner, fortrinnsvis mellom 25 og 35 år, som har fullført sitt universitets- eller høgskolestudium eller som har tilsvarende faglige kvalifikasjoner f. eks. innenfor kunst og litteratur.

Søknadene kan gjelde studium av et hvilket som helst fag, og søkere må ha slikt kjennskap til talt og skrevet engelsk at de uten vanskeligheter kan følge et kursus av universitetsstandard i sitt fag.

Et foreløpig søknadsskjema kan fås ved henvendelse til British Council, Fr. Nansens pl. 5, Oslo, må være utfylt og innkommet til British Council senest lørdag 4. oktober d. å.

LEIF HØEGH & CO. A/S

Parkveien 55

OSLO

Sentralbord 56 35 80

SKIPSREDERI

Memoranda fra Sosialøkonomisk Institutt

Første halvår 1958.

10. jan. 1958, **Leif Johansen:**
Substitution versus fixed production coefficients in the theory of economic growth: a synthesis. 23 sider, kr. 1,80.

17. jan. 1958, **Johs. Sellæg:**
Fiskeri og fiskeripolitikk. Forelesninger høstsemesteret 1957. 14 sider, kr. 1,—.

4. feb. 1958, **Hans Heli:**
Industri og industriproblemer. Forelesninger vårsemesteret 1958. 70 sider, kr. 6,20.

7. feb. 1958, **Ragnar Frisch:**
General theory of the kernel model. 181 sider, kr. 15,—.

20. feb. 1958, **Ragnar Frisch:**
Investeringene som kostnadselementer ved å flytte kapasitetsskranker i økonomisk lineær-programmering. 9 sider, kr. 0,60.

1. mars 1958, **Ragnar Frisch:**
Etterspørselslære. 2. hefte. 28 sider, kr. 2,20.

12. mars 1958, **Ragnar Frisch:**
Den symmetrisk stabiliserte regresjon. 5 sider, kr. 0,60.

24. mars 1958, **Leif Johansen:**
Et sett av etterspørselskoeffisienter for en multi-sektoranalyse med variable priser. 35 sider, kr. 3,20.

18. april 1958, **Leif Johansen:**
Forholdet mellom næringene under økonomisk vekst: en litteraturoversikt. 21 sider, kr. 1,80.

25. april 1958, **Ragnar Frisch:**
A complete scheme for computing all direct and cross demand elasticities in a model with many sectors. This is a reprint of Section 11 of a more extensive memorandum of 7 February 1958. 23 sider, kr. 1,80.

14. mai 1958, **H. J. A. Kreyberg, Tore Johansen:**
Sosialøkonomisk jamføring mellom alternative anvendelser av elektrisk kraft i Norge. Rapport nr. 1: Opplegg, hovedtabeller og analyse av allokeringsalternativer. Med et forord av professor Ragnar Frisch. 60 sider, kr. 7,10.

9. juni 1958, **Ragnar Frisch:**
Connections with the refi model. Separatum from a memorandum of 7 February 1958. 21 sider, kr. 2,10.

Statistisk Sentralbyrå,
Biblioteket,
Dronningensgt. 16,
Oslo.